

Imam Sadeg Research Institute
for Islamic Sciences

Research Institute for Political
and Defence Studies

ISSN:2538-3795

Website: <http://ids.isri.ac.ir>

Volume : 1 ; Number : 2

Strategies for Countering Enemy Psychological Operations in Hybrid Warfare from the Perspective of the Quran and Hadith, with Emphasis on the Statements of Imam Khamenei

Hossein Hajipour*, Hossein Dildar Foroteh**, Mohammad Mirzaei**, Davood Heydari****

<https://doi.org/10.22034/ids.2025.213980>

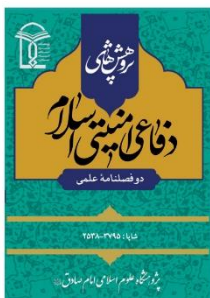
Received: 7/19/2024 - Accepted: 10/31/2024

(137-157)

Abstract

For years, enemies have waged hybrid warfare against the Islamic Republic of Iran using tools and threats such as military threats, economic sanctions, diplomacy and negotiation, organizational and cyber infiltration, demographic and biological warfare, and psychological operations. Among these, psychological operations have played a central role compared to other threats, and their impact on conveying the inefficiency of the political system, creating despair among the people, and creating a distance between the people and officials has been more tangible. Since confronting the mentioned threats requires providing practical solutions, the present research seeks to provide strategies for countering enemy psychological operations in hybrid warfare using an analytical method and from the perspective of the Quran and Hadiths, with a look at the statements of the Supreme Leader of the Revolution. Attention to "unified hand," "explanatory jihad," strengthening media literacy, economic management, strengthening military power and various exercises for deterrence, cyber infiltration into the enemy's command center to neutralize seditions and hostilities, and scenario writing and future research have been the strategies based on the same tools of the enemy's hybrid warfare. Of course, since the enemy's scenarios in hybrid warfare are complex and unpredictable, and hybrid defense makes the enemy's psychological operations efficient, success in applying the strategies to counter psychological operations should be based on the axis of combined offensive.

Keywords: Psychological operations, hybrid warfare, threats, counter-enemy strategies, Quran and Hadith, Imam Khamenei

*. Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Islamic Azad University, Yadegar Imam Khomeini Branch, Shahr-e Ray, Tehran, Iran. (Corresponding Author) .hajipour110@chmail.ir

** Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Islamic Azad University, Yadegar Imam Khomeini Branch, Shahr-e Ray, Tehran, Iran. hndldar1386@gmail.com

*** Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Islamic Azad University, Yadegar Imam Khomeini Branch, Shahr-e Ray, Tehran, Iran. mmirzaei180@yahoo.com

**** PhD student at Islamic Education University, Qom, Iran. hhajipour@chmail.ir

پژوهشگاه علوم اسلام صادق

پژوهشگاه مطالعات سیاسی و دفاعی

ISSN: 2538-3795

http://ids.isri.ac.ir

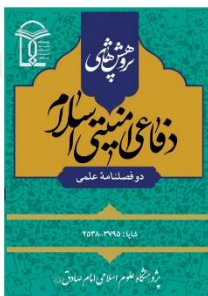
سال اول: شماره دوم

راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمن در جنگ‌های ترکیبی از منظر قرآن و حدیث با تکیه بر بیانات امام خامنه‌ای

حسین حاجی پور*، حسین دلدار فروتقه**، محمد میرزایی***، داوود حیدری****

شناسه دیجیتال (DOI): <https://doi.org/10.22034/ids.2025.213980>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۷/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۳۱
(۱۳۷-۱۵۷)

چکیده

سال‌هاست دشمنان با ابزارها و تهدیدهایی نظیر تهدید نظامی، تحریم اقتصادی، دیپلماسی و مذاکره، نفوذ سازمانی و سایبری، جنگ جمعیتی و بیولوژیکی و عملیات روانی به جنگ‌های ترکیبی بر ضد نظام جمهوری اسلامی ایران اقدام کرده‌اند که در این بین، عملیات روانی، نقش محوری نسبت به سایر تهدیدها داشته و اثرگذاری آن در القای ناکارآمدی نظام سیاسی، ایجاد ناامیدی در مردم، و ایجاد فاصله بین مردم و مسئولان ملموس‌تر بوده است. از آنجا که مقابله با تهدیدهای مذکور، نیازمند ارائه راهکار عملیاتی است، پژوهش حاضر به دنبال آن بوده تا با روش تحلیلی و از منظر قرآن و احادیث، راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمن در جنگ‌های ترکیبی را با نگاه به فرمایش‌های رهبر معظم انقلاب ارائه کند که توجه به «ید واحد»، جهاد تبیین، تقویت سواد رسانه‌ای، مدیریت اقتصادی، تقویت بنیه نظامی و رزمایش‌های مختلف جهت بازدارندگی، نفوذ سایبری به مرکز فرماندهی دشمن جهت خنثی‌سازی فتنه‌ها و دشمنی‌ها، و سناریو نویسی و آینده‌پژوهشی، راهکارهای مبتنی بر همان ابزارهای جنگ ترکیبی دشمن بوده است. البته از آنجا که سناریوهای دشمن در جنگ‌های ترکیبی، پیچیده و غیرقابل پیش‌بینی است و دفاع هیبریدی، عملیات روانی دشمن را کارآمد می‌کند، موفقیت در کار بست راهکارهای مقابله با عملیات روانی باید بر محور تهاجم ترکیبی مبتنی باشد.

واژگان کلیدی: عملیات روانی، جنگ ترکیبی، تهدیدها، راهکارهای مقابله با دشمن، قرآن و حدیث، امام خامنه‌ای.

- * استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی، شهرری، تهران، ایران، (نویسنده مسئول) hajipour110@chmail.ir
- ** استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی، شهرری، تهران، ایران، hndidar1386@gmail.com
- *** استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی، شهرری، تهران، ایران، mmirzaei180@yahoo.com
- **** دانشجوی دکتری دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران، hhajipour@chmail.ir

مقدمه

جنگ ترکیبی یا هیبریدی، راهبردی پیچیده، نبردی غیر خطی و مجموعه‌ای از نبردهای متعارف و نامتعارف نظامی، اطلاعاتی، سایبری، روانی، اقتصادی و جمعیتی است که کشور یا کشورهای مهاجم بر ضد کشوری دیگر اعمال می‌کنند و سالهاست که آمریکا و برخی کشورهای غربی بر ضد ایران جنگ‌های ترکیبی به راه انداخته‌اند و جمهوری اسلامی ایران در حال دفاع هیبریدی از خود است. به تصریح رهبر انقلاب، همین اتفاقات اخیر در نیمه دوم سال ۱۴۰۱، جنگی ترکیبی و نه صرفاً اغتشاشات خیابانی بود که آمریکا، رژیم صهیونیستی و بعضی از قدرت‌های موزی و خبیث اروپایی به کمک برخی از گروهک‌ها و با استفاده از دستگاه‌های اطلاعاتی، رسانه‌ای و ظرفیت فضای مجازی، و بهره‌گیری از تجربیات گذشته در ایران به راه انداخته بودند (بیانات در دیدار با دانش‌آموزان: ۱۴۰۱/۸/۱۱).

به همین جهت است که امام خامنه‌ای نسبت به این نوع جنگ در دنیای امروز که با طراحی بازی‌های پیچیده دشمن، ترکیبی از جنگ‌های سخت، جنگ نرم، جنگ فکری، جنگ فرهنگی، جنگ با سلاح‌های گوناگون و جنگ شناختی است، هشدار داده و تصریح و تأکید نموده است که باید بتوان همه این لایه‌ها را با شیوه‌های نو و روزآمد تأمین نمود (بیانات در مراسم مشترک دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری نیروهای مسلح: ۱۴۰۱/۷/۱۱).

هرچند در جنگ هیبریدی قدرت متخصصان با استفاده از همه ظرفیت‌های ممکن اقدام می‌کند، در عین حال در بین همه روش‌های جنگ ترکیبی، عملیات روانی دشمن به عنوان خطرناک‌ترین آنها بر ضد نظام جمهوری اسلامی ایران و امت اسلامی، در جهت پیشبرد سایر روش‌های جنگ ترکیبی است و کاربردی موربانه‌ای دارد. عملیات روانی دشمن که به منظور اثرگذاری و نفوذ بر افکار و عقاید مردم و نحوه عملکرد دولت اسلامی می‌باشد، عملیات روانی دشمن در جنگ ترکیبی با القای ناکارآمدی نظام سیاسی، ایجاد شکاف بین مردم و مسئولان و ایجاد رعب و وحشت در مردم باعث ناامیدی در بین مردم و سبب بی‌اعتمادی آنها به حاکمیت و نظام سیاسی می‌شود.

به‌عنوان نمونه نتایج برخی تحقیقات نشان می‌دهد شبکه‌های ماهواره‌ای که در سال‌های

اخیر به عنوان مزدوران دشمن بر ضد نظام جمهوری اسلامی ایران برنامه تولید کرده اند، در ناامید کردن برخی از مردم و القای ناکارآمدی نظام اسلامی موفقیت هایی را کسب نموده اند (باصری، ۱۳۸۹: ۷۹-۸۹)، در حالیکه رهبری امید را بزرگترین قوه محرکه انسان می داند (بیانات در دیدار مردم کرج: ۱۳۷۶ / ۷ / ۲۴) و تصریح می کند که دشمنان سعی می کنند فضای جامعه را تیره و تار نشان داده و جوان را ناامید کنند (بیانات در دیدار جمعی از اعضای انجمن های اسلامی دانش آموزان: ۱۳۸۳ / ۱۲ / ۲۴) و بلکه فضای عمومی جامعه و مردم را دچار اضطراب و یا دچار یأس و ناامیدی کنند (بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری: ۱۳۹۷/۶/۱۵). از دیدگاه ایشان، دشمن به دنبال آن است که مردم احساس بُن بست نمایند و به این نتیجه برسند که راه حلی وجود ندارد؛ مگر پناه بردن به آمریکا و زانو زدن و تسلیم شدن در مقابل آمریکا (بیانات در همایش ده ها هزار نفری «خدمت بسیجیان» در ورزشگاه آزادی: ۱۳۹۷/۷/۱۲).

طبق مطلب فوق ضرورت دارد ضمن تبیین تهدیدهای عملیات روانی در جنگ ترکیبی دشمن، راهکارهای مقابله با آن کشف و اجرایی گردد که گرچه پیرامون جنگ های هیبریدی و ترکیبی، پژوهش های قابل توجهی صورت گرفته و حتی راهکارهای مقابله با آن نیز بیان شده، اما به صورت مشخص به راهکارهای مقابله با عملیات روانی در جنگ های ترکیبی آن هم با استفاده از قرآن و احادیث پرداخته نشده، لذا این پژوهش درصدد است طبق آموزه ها و گزاره های قرآنی و حدیثی، راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمن در جنگ های ترکیبی را کشف و ارائه نماید. روش گردآوری مطالب، کتابخانه ای و روش تحقیق، تحلیلی است.

چارچوب مفاهیم

جنگ های ترکیبی، تهدید، عملیات روانی و راهکار چهار کلیدواژه این پژوهش هستند که نیازمند توضیح هستند.

۱-۲. جنگ های ترکیبی

پیرامون جنگ های ترکیبی یا هیبریدی، تعاریف متعددی گفته شده؛ از جمله آن که آن را گستره ای از حالات متفاوت جنگ از جمله توانایی های متداول، راه کنش های نامنظم، انجام

خشونت بی‌رویه و اغتشاشات جنایی دانسته‌اند که توسط دولت‌ها یا نهادهای غیر دولتی هماهنگ می‌گردد (کلانتری، ۱۳۹۵: ۱۴۳)، اما منظور از جنگ‌های ترکیبی در این پژوهش همان نبرد غیر خطی و راهبرد پیچیده نظامی با مجموعه‌ای از نبردهای سیاسی، دیپلماسی، سایبری، روانی و اطلاعاتی است که در عین برخورداری از تنوع ابزارها و تهدیدها، سناریوی انعطاف‌پذیر و استراتژی کاملاً متغیر دارد و به خاطر سرعت عمل از مرز محدودیت در زمان و مکان خاصی عبور کرده است.

۲-۲. تهدید

تهدید، ترساندن و بیان و ابراز قصد آسیب رساندن، نابودی یا تنبیه دیگران از روی انتقام و ایجاد رعب و وحشت، و وضعیتی است که ارزش‌های حیاتی فرد یا جامعه را در یک کشور به خطر می‌اندازد و منظور از تهدیدها در این مقاله انواع ابزارها و اهرم‌های فشاری است که دشمن برای ترساندن و به زانو درآوردن نظام جمهوری اسلامی ایران از آنها استفاده می‌کند.

۲-۳. عملیات روانی

منظور از عملیات روانی و پروپاگاندا، همان تهدید نرم و طرح‌ریزی به منظور استفاده از ابزار ارتباطی برای نفوذ بر نگرش و رفتار دیگران و یا برای ایجاد ترس و دلهره است و در اینجا، همان مجموعه اقداماتی است که کشوری به منظور اثرگذاری و نفوذ بر عقاید و رفتار دولت و مردم کشوری دیگر، با ابزارهایی غیر از ابزار نظامی، سیاسی و اقتصادی انجام می‌دهد (الیاسی، ۱۳۸۲: ۲۳۸. جنیدی، ۱۳۸۹: ۲۷).

۲-۴. راهکار

راهکار در معنای تدبیر، شگرد، فن، شیوه و روش و به معنای ارائه راه حل برای چاره‌جویی و تدبیر در یک مسأله می‌باشد و منظور از راهکارهای مقابله با دشمن همان راه‌حلهایی است که خنثی‌کننده تهدیدهای دشمن در جنگ‌های ترکیبی و در مواجهه با عملیات روانی است.

نقش عملیات روانی در جنگ‌های ترکیبی

آمریکا به عنوان مهاجم‌ترین کشور دنیا در قرن اخیر از ابتدای انقلاب اسلامی به دنبال کنترل

و محدودسازی انقلاب اسلامی ایران و بلکه به دنبال تغییر نظام جمهوری اسلامی ایران بوده و از ابتدا با روش‌های مختلف از جنگ سخت گرفته تا نفوذ نرم به این کار حساسیت داشته است. البته دولت آمریکا در سال‌های اخیر به جنگ ترکیبی و هیبریدی روی آورده و با عوامل طراحی و اجرایی بسیاری، نبرد و جنگ بر ضد ایران به راه انداخته و استفاده از تهدیدات ترکیبی درهم تنیده و پیچیده سعی در نفوذ در مسئولان و انحراف آنها از اهداف نظام جمهوری اسلامی و بی‌اعتمادسازی مردم نسبت به آنها را دارد. خود آمریکایی‌ها اعلام کرده‌اند در تمام حوزه‌ها تمام‌زیرساخت‌ها را بر ضد جمهوری اسلامی ایران به کار گرفته‌اند و حتی در حوزه سایبری رسماً خود را مهاجم معرفی کرده‌اند و در رسانه‌ها هم به شدت تلاش می‌کنند افکار عمومی را به سوی اهداف و سناریوهای خود سوق دهند (جلالی، غلامرضا، ۱۳۹۸: خ ۳۶۸۹۵۵).

تهدیدات هیبریدی از سوی کشور متخاصم که با استفاده از جنگ‌های ناهمگون رخ می‌دهد، در صورت عدم آمادگی کشور هدف و یا دفاع پیوسته از خود، باعث جسارت عملیاتی بیشتری از سوی کشور متخاصم می‌گردد (کوچکی بادلانی، ۱۳۹۸: ۱۷۹-۲۰۸)، با شیوه‌های مختلفی انجام می‌شود که طبق برخی پژوهش‌ها، نوع و ابزار تهدیدات در قالب جنگ ترکیبی محتمل و احتمالی بر ضد جمهوری اسلامی ایران در افرق ۱۴۰۴، بر اساس شاخص‌های عدم قطعیت آینده مشتمل بر تهدید، بازدارندگی و تعاملات بین‌المللی در هشت حوزه تهاجم نظامی (هوا - دریا)، نیابتی دولت محور و غیردولتی، براندازی نرم، تحریم همه‌جانبه، بی‌ثبات‌سازی داخلی، تنش مقطعی و نافرمانی، نفوذ و استحاله قابل دسته‌بندی است که در آن مهم‌ترین ویژگی‌ها شامل استفاده از سلاح‌های نوین و فضای مجازی، نوع و ابزار تهدیدات از نوع هوشمند (ترکیبی) و عرصه آن متمرکز بر جنگ اطلاعاتی-امنیتی، فرهنگی و قومی و مذهبی است (ستاری‌خواه و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۷-۴۴).

هرچند تهدید نظامی، تحریم اقتصادی، دیپلماسی و مذاکره، نفوذ سازمانی و سایبری، جنگ جمعیتی و بیولوژیکی، عملیات روانی و جنگ تبلیغاتی از مهم‌ترین شیوه‌ها در جنگ ترکیبی دشمن است، در عین حال عملیات روانی علاوه بر آن که شیوه‌ای به موازات سایر شیوه‌هاست، اما به مثابه بازیکنی کلیدی در همه جای زمین حریف حضور دارد و نقش

محوری در جنگ‌های ترکیبی دشمن دارد. این تهدید که بخش نرم همه تهدیدها در جنگ ترکیبی است، گرچه زمان بر بوده، در عین حال مانند موریانه عمل کرده و سبب بی‌اعتمادی مردم به حاکمیت و نظام سیاسی یک کشور می‌شود.

نقش هم‌زمانی عملیات روانی آمریکا در کنار تهدید غیر مستقیم نظامی روشن است؛ آنها با تمرکز به قدرت‌های نظامی بر جنگ‌های فضاپایه و استفاده از سیستم لیزر و فناوری‌های فوق مدرن، در تهدیدهایی نظیر فناوری ابرطیفی، هواپیماهای جاسوسی بدون خلبان، بهره‌مندی از پایگاه‌های نظامی در کشورهای منطقه، مجهز کردن ارتش در به کارگیری سلاح‌ها هوشمند، ناوهای هواپیمابر و زیردریایی‌های هسته‌ای، و استقرار ناوگان دریایی در اقیانوس هند و دریای عمان و خلیج فارس، و هواپیماهای شناسایی و رادارهای پرنده از عملیات روانی و جنگ تبلیغاتی جهت تضعیف افکار عمومی ایران استفاده می‌کنند (مرادیان و صادقی، ۱۳۹۲: ۱۴۵-۱۷۱). البته به دلیل آن‌که توانایی بازدارندگی همه جانبه در جمهوری اسلامی ایران در سطح مناسبی قرار داشته، آمریکا هیچ‌گاه نتوانسته اجماع جهانی و حتی ملی بر ضد جمهوری اسلامی ایران به دست بیاورد (رمضانی و عصاریان‌نژاد، ۱۳۹۶: ۸۸).

اما نقش هم‌زمان عملیات روانی آمریکا نسبت به تهدید اقتصادی که یک استراتژی فرسایشی در جنگ ترکیبی و با اهرمی نظیر تحریم در عرصه‌های مختلفی نظیر انرژی، پزشکی، نظامی-دفاعی و غذایی و با شوک‌های ناگهانی مثل بحران نفتی، تحریم بانکی و جلوگیری از انتقالات ارزی ظهور و بروز یافته، بدین صورت بوده که از طریق ایجاد نارضایتی در مردم و یا محدود کردن منابع موردنیاز برای تامین معیشت مردم، تلاش وافر داشته تا نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران را به مخاطره اندازد.

دیپلماسی نیز به عنوان یکی از مولفه‌ها و تهدیدهای جنگ ترکیبی آمریکا بر ضد جمهوری اسلامی ایران بوده و به خصوص دولت‌های اخیر آمریکا از حربه دیپلماسی به منزله ابزار جنگ نرم بر ضد جمهوری اسلامی ایران استفاده زیادی کرده‌اند (ریاضی و دیگران، ۱۴۰۰: ۳۷-۶۳. ایزدی، ۱۳۹۰: ۱۲۷-۱۷۴) و دیپلماسی آمریکایی هم‌زمان با جنگ رسانه‌ای و عملیات روانی به گونه‌ای عمل کرده که پیوسته نظام اسلامی که خود مطالبه‌گر حقوق خویش در مسائل مختلف بوده، مقصر جلوه داده شده است.

نقش عملیات روانی نسبت به تهدید نفوذ که بخش برنامه ریزی شده‌ای از جنگ نرم همراه با برجستگی توطئه است (الوانی، ۱۳۸۶: ۱۴۲)، بدین صورت است که مستقیم یا غیرمستقیم باعث تغییر در رفتار و یا نظرات دیگران می‌شود. هرچند در این برنامه ریزی از قبل طراحی شده که یک بازیگر، بازیگران دیگر را وامی‌دارد تا به طریقی که خواست خود آنها نیست، عمل کنند (آقابخشی و افشاری‌راد، ۱۳۸۶: ۳۱۴)، اما در مجموع وقتی با عملیات روانی همراه می‌گردد، تلاش می‌شود افکار عمومی مقصر را در نظام سیاسی خویش دنبال نمایند. جاسوسی سازمانی و تهدیدات سایبری از جمله محورهای نفوذ است و گفته شده ایران در رتبه یازدهم آماج حملات سایبری قرار دارد (سایت پلیس فتا، ۱۴۴۳۸۳).

اما با توجه به تهدید دیگر در جنگ ترکیبی که جنگ جمعیتی و بیولوژیک است، نقش عملیات روانی نسبت به آن بدین صورت است که دشمن مهاجم بدون آن که خود را نزد افکار عمومی منفور کند، دست به تهاجم می‌زند و با آلوده‌سازی‌های مختلف مردم یک شهر یا کشور را از بین می‌برد. برای مثال شیوع و پروس کرونا در اغلب کشورهای جهان در عصر حاضر این احتمال را ایجاد کرده که انتشار آن عامدانه و بر اساس جنگ بیولوژیک بوده و با توجه به «پروژه ژنوم ایرانیان» در دانشگاه استنفورد که به کشف ژن‌ها و تجزیه و تحلیل ساختار DNA انسان و استفاده از آن در بررسی‌های بیولوژیکی و پزشکی می‌پردازد و اطلاعات ۲۵ هزار ژن ایرانی را در اختیار دولت آمریکا و رژیم صهیونیستی قرار داده (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۹: ۱۰۶۱۰)، این فرضیه جدی وجود دارد که هدف‌گیری‌های خاصی در خصوص نسل ایرانی در تولید کوید ۱۹ مورد نظر بوده و البته به صورت ناخواسته این ویروس به بیش از ۱۷۰ کشور جهان توسعه پیدا کرده است. به همین جهت رهبر انقلاب با توجه به قرائن موجود احتمال حمله‌ی بیولوژیکی بودن این رویداد را مطرح کرد (۱۳۹۸/۱۲/۲۲) و در سخنرانی سال نو در سال ۱۳۹۹ فرمود: «آمریکایی‌ها خودشان متهم به تولید این ویروس هستند؛ البته نمی‌دانیم این اتهام چقدر صحت دارد، اما با وجود این اتهام، کدام انسان عاقلی، کمک از این کشور را قبول می‌کند... به آمریکایی‌ها هیچ اعتمادی نیست: زیرا ممکن است داروهایی را ارسال کنند که ویروس را در ایران شایع‌تر و یا ماندگار

کند و یا حتی ممکن است افرادی را به عنوان درمان کننده بفرستند تا ببینند اثرگذاری این و پیروسی را که گفته می شود بخشی از آن فقط مخصوص ایران ساخته شده، چگونه بوده و اطلاعات خود را تکمیل و دشمنی خود را بیشتر کنند، بنابراین سخنان آمریکایی ها قابل قبول نیست» (۱۳۹۹/۱/۳).

راهکارهای مقابله با عملیات روانی در جنگ ترکیبی

از آنجا که نظام مقدس جمهوری اسلامی، آماج تهدیدهای فراوانی در جنگ هیبریدی واقع شده و چون از منظر اسلام، دفاع از نظام اسلامی، مقدس و بلکه واجب است، باید در برابر حملات دشمنان ایستادگی کرد، اما دفاع و ایستادگی نیاز به برنامه ریزی هوشمندانه و ارائه راهکارهایی برای مقابله با جنگ ترکیبی و به ویژه عملیات روانی دشمن دارد که تأکید بر یک واحد، جهاد تبیین، تقویت سواد رسانه ای، مدیریت اقتصادی، تقویت بنیه نظامی و رزمایش های مختلف جهت بازدارندگی، نفوذ سایبری به مرکز فرماندهی دشمن جهت خنثی سازی فتنه ها و دشمنی ها، سناریو نویسی و آینده پژوهشی از جمله راهکارهای مواجهه و مقابله با دشمن است.

۴-۱. حفظ وحدت اجتماعی و تأکید بر یک واحد

دشمن در جنگ ترکیبی از رهگذر اختلاف های گوناگون مذهبی، قومیتی، و تفرقه بین نظام حاکمیتی و مردم به دنبال تضعیف و تغییر نظام اسلامی بوده، همان محوری که قرآن کریم از آن پرهیز داده و فرموده: «وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ: و فرمان خدا و پیامبرش را اطاعت نمایید و نزاع و اختلاف نکنید تا سست و ضعیف نشوید، و قدرت و شوکت شما از بین نرود» (انفال: ۴۶). در واقع قرآن کریم اختلاف و تفرقه را عامل تضعیف مسلمانان برمی شمارد و به همین جهت در آیه دیگری هم تأکید می کند که از تفرقه بپرهیزند: «واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا: و همگی به ریسمان خدا چنگ بزنید و پراکنده نشوید» (آل عمران: ۱۰۳) و نیز فرموده: «ولا تكونوا كالذين تفرقوا واختلفوا: شما مسلمانان مانند مللی نباشید که راه تفرقه و اختلاف پیمودند» (آل عمران: ۱۰۵). قرآن کریم با اصطلاحات متعددی نظیر امت واحده، امت وسط، اخوه، اصلاح بین یکدیگر و تعاون با همدیگر بر

حفظ این وحدت تصریح و تأکید کرده است (انبیاء، ۹۲. بقره، ۱۴۳. حجرات، ۱۰. بقره، ۱۳۶. فتح، ۲۹. مائده، ۲).

احادیث بسیاری هم بر وحدت جامعه مسلمین به نحوه‌های گوناگون تأکید داشته‌اند. پیامبر ﷺ وحدت را رحمت و اختلاف را عذاب می‌داند و می‌فرماید: «الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَالْفُرْقَةُ عَذَابٌ: وحدت مایه رحمت، و تفرقه موجب عذاب است» (پاینده، ۱۳۸۳: ح ۱۳۲۳). هم چنین رسول خدا ﷺ اختلاف بین امت را باعث خواری و سبب چیره شدن دشمن معرفی می‌کند و می‌فرماید: «مَا اخْتَلَفَ أُمَّةٌ بَعْدَ نَبِيِّهَا إِلَّا ظَهَرَ أَهْلُ بَاطِلِهَا عَلَى أَهْلِ حَقِّهَا: هیچ امتی پس از پیامبرشان اختلاف نکردند؛ مگر آن که اهل باطل، بر حق گرایان چیره و مسلط شدند» (محمدی ری شهری، ۱۳۹۰: ج ۳، ص ۷۹). حضرت علی علیه السلام هم نسبت به تفرقه و اختلاف هشدار می‌دهد و عاقبت آن را تسلط شیطان می‌داند و می‌فرماید: «وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّادَّ مِنَ النَّاسِ لِلشَّيْطَانِ كَمَا أَنَّ الشَّادَّةَ مِنَ الْعَنَمِ لِلذَّبِّ: و از تفرقه بپرهیزید؛ زیرا هر کس از دایره اتحاد و انسجام خارج شود، طعمه شیطان است و همچون گوسفندی تنها طعمه گرگ می‌شود (سیدرضی، ۱۳۷۹: خ ۱۲۷).

ید واحده، اصطلاحی است که رهبر انقلاب بر اساس متون دینی برای وحدت جامعه اسلامی مطرح نموده و بر آن تأکید داشته است. این محور مهم، باطل السحر عملیات روانی دشمن در جنگ ترکیبی است که پیوسته در صدد فعال کردن گسل‌های قومیتی و مذهبی بوده و لذا در مقابل این هجمه گسترده، اقدام یک گروه و مجموعه کافی نیست، بلکه بسیج عمومی و به تعبیر رهبر انقلاب «ید واحده» لازم است: «همه در مقابله با دست دشمن آتش افروز و عوامل خائن یا جاهل و غافل او وظائفی برعهده داریم؛ از دستگاه‌های حافظ امنیت و قوه قضائیه تا فعالان عرصه فکر و تبلیغ و تا آحاد مردم عزیز باید ید واحده‌ای باشند» (پیام در پی حادثه تروریستی در حرم حضرت احمد بن موسی شیراز: ۱۴۰۱/۸/۵). تصریح رهبری برخاسته از فرمایش پیامبر اعظم ﷺ است که می‌فرماید: «الْمُؤْمِنُونَ يَدٌ وَاحِدَةٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ: مؤمنان با هم برادرند و خونشان برابر است و در برابر دشمن متحد و یک پارچه‌اند» (مجلسی، ۱۴۰۳ق: ج ۵۸، ۱۵۰). روایت مشابه دیگری از پیامبر است که می‌فرماید: «الْمُسْلِمُونَ إِخْوَةٌ، تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ، يَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَذْنَاهُمْ، وَهُمْ يَدٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ:

مسلمانان برادرند، خون‌هایشان یکسان است، کمترین آنها امان می‌دهد و در برابر بیگانگان یکدست و متحدند» (مجلسی، ۱۰۰، ۴۶).

۴-۲. جهاد تبیین

جهاد تبیین یکی از راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمن است که به تعبیر رهبر انقلاب با توجه به جنگ بی‌امان بین اسلام و کفر، بین حق و باطل، و بین روایت دروغ و حقیقت، جهاد تبیین در مقابله با جنگ ترکیبی دشمن و خنثی‌سازی عملیات روانی دشمن، یک فریضه است و رهبری آن را یک فریضه قطعی و فوری معرفی نموده که هر کسی می‌تواند، باید نسبت به اقدام کند (بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش با فرمانده کل قوا: ۱۴۰۰/۱۱/۱۹).

جهاد تبیین بر اصولی چون صداقت با مردم، خیرخواهی و حمایت‌گری و بصیرت‌افزایی نسبت به مردم و البته افشاگری و شفاف‌سازی نسبت به فریب‌کاری‌های دشمن است؛ یعنی مقابله با عملیات روانی دشمن جهت تاثیرگذاری جهاد تبیین، نیازمند صداقت از سوی مسئولان و جهادگران تبیین است تا اعتماد و همراهی مردم خدشه‌دار نشود؛ امام علی علیه‌السلام تاکید می‌کند حاکمان باید برخوردی صادقانه با مردم داشته باشند. آنها را محرم اسرار بدانند و مشکلات و موانع را با آنان در میان گذارند، ناتوانی‌ها و کوتاهی‌های خود را صادقانه بپذیرند و اگر برای کم‌کاری‌ها، دلیلی دارند، با مردم بازگو کنند. امیرمؤمنان علیه‌السلام در این باره به مالک اشتر می‌فرماید: «اگر مردم بر تو گمان ستم بردند، عذر خود را آشکارا با آنان در میان گذار، و با این کار آنها را از بدگمانی در آور» (سیدرضی، ۱۳۷۹: ۳۳۸، ن ۵۳). خیرخواهی برای مردم، الزام دیگر جهاد تبیین در مقابله با عملیات روانی دشمن است؛ محور مذکور از آیات متعددی از قرآن به دست می‌آید؛ قرآن کریم به خیرخواهی حضرت نوح علیه‌السلام نسبت به مخاطبانش می‌پردازد و از لسان آن حضرت می‌فرماید: «أَبْلَغُكُمْ رَسُولَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ: پیام‌های پروردگارم را به شما می‌رسانم، و برای شما خیرخواهی می‌کنم» (اعراف، ۶۲). نیز، قرآن کریم در خیرخواهی و دلسوزی رسولش در فرایند جهاد تبیین می‌فرماید: «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ

بِالْمُؤْمِنِينَ رَتُّوفٌ رَحِيمٌ؛ پیامبری از خود شما بر شما مبعوث شد، هر آنچه شما را رنج می دهد بر او گران می آید. سخت به شما دل بسته است و با مؤمنان رئوف و مهربان است» (توبه، ۱۲۸). همین دلسوزی و خیرخواهی در آیه دیگر هم مشهود است که فرموده «لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ: گویا از شدت اندوه اینکه آنها ایمان نمی آورند، می خواهی جانت را از دست بدهی» (شعراء، ۳).

هم چنین لزوم جهاد تبیین در مقابله با عملیات روانی دشمن مبتنی بر اصل دیگری به نام حمایت گری از مومنان و مردم است و محور مذکور از قرآن و روایات از جمله فرمایش حضرت رسول ﷺ فهم می شود که می فرماید: «هرکس ضعیفی را در فهم و معرفتش کمک کند و به او یاد دهد که چگونه با دشمنان دینی بحث نماید، خداوند در سختی های جان دادن، یاری اش می کند و هرکس انسان مشغول به دین و دنیا را در کارش یاری رساند تا کارش آسان شود، خداوند مزاحمت های شغلی او را مرتفع سازد (پژوهشکده تحقیقات اسلامی سپاه، ۱۲۴). با محورهای خیرخواهی و حمایت گری است که بصیرت افزایی مورد نظر قرآن (یوسف، ۱۰۸) اثرگذار خواهد بود

از سوی دیگر تاثیرگذاری جهاد تبیین مبتنی بر افشاگری عملیات روانی دشمن است و امام علی ؑ در مواجهه با عملیات روانی معاویه، تفاوت سیاست گذاری خود با سیاست ورزی را تبیین نموده و می فرماید: «وَاللَّهِ مَا مُعَاوِيَةُ بِأَذَى مِنِّي وَ لَكِنَّهُ يُعَدِّرُ وَيَفْجُرُ وَ لَوْ لَا كَرَاهِيَةُ الْعَدْرِ لَكُنْتُ مِنْ أَذَى النَّاسِ وَ لَكِنْ كُلُّ عَدْرَةٍ فُجْرَةٌ وَ كُلُّ فُجْرَةٍ كُفْرَةٌ وَ لِكُلِّ عَادِرٍ لَوَاءٌ: سوگند به خدا، معاویه از من سیاستمدارتر نیست، اما معاویه حيله گر و جنایتکار است؛ اگر فریب ناپسند نبود، من زیرک ترین افراد بودم، ولی فریب گناه است و هر گناهی نوعی کفر و انکار است» (سیدرضی، نهج البلاغه، خ ۲۰۰).

۳-۴. تقویت سواد رسانه ای در سطح ملی

بخش عمده ای از تهدیدات نرم دشمن در جنگ ترکیبی، مربوط به عملیات روانی و جنگ تبلیغاتی است و توپخانه رسانه ای دشمن از کاربست هیچ گونه فریبکاری فروگذار نیست. غول های رسانه ای در خدمت استکبار جهانی پیوسته با کاربست شگردهای فریبکارانه در

صددند تا کاربران ایرانی را وارد بازی رسانه‌ای خود نمایند و نه تنها آنها را در دام تبلیغات خویش اسیر نموده، بلکه مبلغ پیام‌های آنها نیز بشوند. البته از منظر اسلامی، رسانه‌های خودی حق فریب مخاطبان را ندارند و به اصطلاح تحت هیچ شرایطی، هدف وسیله را توجیه نمی‌کند (شهید مطهری، ج ۱، ۱۱۹ و ج ۱۷، ۳۳۲. جوادی آملی، ۱۳۸۹: ۱۷، ۴۳)؛ از این رو لازم است در مواجهه با این نوع تهدیدات، سواد رسانه‌ای را در سطح ملی افزایش و ارتقا داد و جریان‌سازی رسانه‌ای نمود؛ چرا که افزایش سواد رسانه‌ای، ارتباط مستقیم با امنیت ملی دارد. آگاه‌سازی عمومی نسبت به ابزار و اهداف و شگردهای رسانه‌ای و هم‌چنین تولید محتوا در عرصه جنگ نرم و در مقابله با عملیات روانی دو محور مهم سواد بصیرت رسانه‌ای است.

سواد رسانه ریشه در متون دینی دارد که به تحت عنوان کلی بصیرت مطرح است. قرآن کریم در این باره از زبان رسول خدا می‌فرماید: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي: بگو: طریقه من و پیروانم همین است که خلق را به خدا با بینایی و بصیرت دعوت کنیم» (یوسف: ۱۰۸) بصیرت باعث می‌شود که مردم به راحتی تحت تاثیر شایعات مختلف چه در فضای بیرونی و چه در فضای مجازی قرار نگیرند و اهل تحقیق و تفحص باشند. قرآن کریم مهارت مواجهه با شایعات را به مردم یادآوری کرده، می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ: ای کسانی که ایمان آورده اید، اگر فاسقی برای شما خبری آورد، تحقیق کنید تا مبادا گروهی را به نادانی آسیب برسانید و آن گاه از کار خود پشیمان شوید» (حجرات، ۶). سواد رسانه بر محور اهمیت پرهیز از شایعه‌پراکنی، از فرمایش امام علی علیه السلام هم متخذ است که می‌فرماید: «إِيَّاكَ وَ الْكَلَامَ فِيمَا لَا تَعْرِفُ طَرِيقَتَهُ وَ لَا تَعْلَمُ حَقِيقَتَهُ: بر تو باد به دوری از سخن گفتن درباره چیزی که راه و روش آن را نمی‌شناسی و حقیقت آن را نمی‌دانی» (تمیمی، ۱۴۱۰: ۱۷۳).

سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی در فضای مجازی به قابلیت گفته می‌شود که فرد را در دسترسی مفید و مؤثر به اطلاعات، ارزیابی انتقادی آن و استفاده دقیق و خلاق از اطلاعات توانمند می‌سازد (حری و نشاط، ۱۳۸۱: ۱۰۸۰) و باعث می‌شود کاربران بدانند کدام رسانه‌ها و اخبار معتبر و کدام یک نامعتبرند. پرهیز از شتابزدگی در دریافت پیام‌های فضای

مجازی، یکی دیگر از ابعاد سواد رسانه است و دانش و مهارت رسانه ای یاد می دهد تا هیچ کس شتابزده باور نکند، شتابزده عمل نکند و شتابزده به نشر و باز نشر پیام‌ها اقدام ننماید؛ به ویژه آن که دشمن با عملیات روانی توسط رسانه‌های خود پیوسته به تولید شایعه اقدام می کند. البته نیفتادن در دام شایعات، نیازمند مهارت‌هایی نظیر اعتبارسنجی پیام، تفکر انتقادی و کنترل هیجانات است.

۴-۴. مدیریت اقتصادی

از آنجا که تهدید و تحریم اقتصادی دشمن و همزمانی عملیات روانی با آن یکی از ابزارهای جنگ ترکیبی دشمن برای سلطه بر جامعه اسلامی است، بنابراین مدیریت اقتصادی راه مقابله با آن است تا سیطره‌ای بر مسلمانان و مومنان پیدا نشود. قرآن کریم می فرماید: «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً؛ و خداوند هرگز کافران را بر مؤمنان تسلط نداده است» (نساء، ۱۴۱)؛ از آیه شریفه استقلال اقتصادی فهم می شود و اگر قرآن کریم تحت هیچ شرایطی، تسلط کفار بر جامعه اسلامی را به صلاح نمی داند، قطعاً استقلال اقتصادی یکی از مصداق‌های بارز آن در برابر سلطه‌گری دشمن است و لذا راه‌های مقابله با عملیات روانی دشمن در تبلیغ و جهاد تبیین خلاصه نمی شود، بلکه همراهی مردم با نظام اسلامی، علاوه بر مقابله با جنگ اقتصادی، نیازمند بهبود اقتصاد و معیشت مردم و برنامه‌ریزی‌های کوتاه مدت و بلندمدت در مواجهه با جنگ ترکیبی دشمن است.

تحریم اقتصادی که اغلب جایگزین جنگ نظامی می شود، برنامه‌ای از پیش تعیین شده از طرف دولت‌های زورگو بر ضد جمهوری اسلامی ایران است که حاضر به پذیرش زورگویی نیست. به تعبیر رهبر انقلاب، امروز ایران اسلامی در یک جنگ اقتصادی تمام عیار از سوی دشمنان مستکبر و زیاده‌خواه خود قرار دهد. دشمن بر روی مسئله اقتصاد متمرکز شده و به دنبال ضربه زدن به کشور برای ایجاد نارضایتی در مردم و تغییر محاسبات مسئولان است (۱۳۹۸/۵/۳۰). با توجه به آن که نظام اسلامی ایران به عنوان کشوری مستقل در جهان شناخته شده و پس از پیروزی انقلاب اسلامی دست ایالات متحده آمریکا را از سلطه بر منابع و منافع کشور قطع کرده، پیوسته از سوی آمریکا که توهم‌گونه خود را

کدخدای جهان می‌داند، مورد آماج انواع حملات از جمله جنگ و تحریم اقتصادی در عرصه بین‌المللی قرار گرفته و لذا مدیریت کلان اقتصادی و تکیه و اعتماد بر توان تولید داخلی از طرف مردم و دولت، راه مقابله با آنها و خنثی‌سازی عملیات روانی آنهاست.

البته اقامه قسط که طبق قرآن از دلایل ارسال معرفی شده «لِيُقَوِّمَ النَّاسَ بِالْقِسْطِ» (حدید، ۲۵)، مبنای تنظیم حیات و حل مشکلات اقتصادی جامعه است؛ زیرا قوام زندگی بشر به اجتماع است و قوام اجتماع به معاملات و مبادلاتی است که بین آنان دایر است (طباطبایی، ۱۴۱۷ق: ۱۴، ۲۰۳). هم‌چنین توجه به قوانین اسلامی در محورهای اقتصادی نظیر مبادلات، مالیات، وقف و مجازات‌های مالی از جمله مواردی است که می‌تواند در تحلیل نقش دولت اسلامی در مدیریت اقتصادی تاثیرگذار باشد و مانع فشار تحریم‌ها و تهدیدهای اقتصادی دشمن در جنگ ترکیبی و مانع اثرگذاری عملیات روانی او باشد. به همین جهت است که رهبر انقلاب پیوسته بر مدیریت اقتصادی کشور تأکید زیادی داشته و مدیریت اقتصادی را از اهم وظایف دولت دانسته است و بر عدم خلط مدیریت با تصدّی‌گری تأکید داشته است. امام خامنه‌ای فعالیت فعالان سالم اقتصادی و مبارزه با مفسدان و بستن منافذ فساد را دو رکن مدیریت اقتصادی دانسته و بهبود فضای کسب و کار را جنبه ایجابی و مبارزه جدی با فساد را محور سلبی آن برمی‌شمارد (۱۳۹۷/۶/۷).

۴-۵. تقویت قدرت نظامی

مطمئنناً قدرت نظامی؛ لازمه امنیت و توسعه کشور است و به‌ویژه تقویت قدرت نظامی در جنگ ترکیبی و به‌خصوص در مقابله عملیات روانی دشمن، نقش بازدارندگی دارد. هرچند قدرت نظامی اعم از نیروی انسانی مومن و کارآمد و تجهیزات موشکی و نظامی، جنبه دفاعی دارند و ایران هیچ‌گاه شروع‌کننده جنگی حتی در جنگ‌های ترکیبی نبوده، اما مانورهای نظامی و دفاعی و موشکی، دشمنان را تا حدودی از توانمندی دفاعی مطلع می‌کند و این نوعی بازدارندگی برای دولت‌های متخاصم ایجاد می‌کند. البته این فضا نباید به گونه‌ای پیش برود که دشمن را حساس نماید و بخواهد با پروپاگاندهای تبلیغاتی نظام اسلامی را منزوی نماید. به نظر می‌رسد در کنار سایر قراردادها با کشورهای همسایه، انعقاد توافق‌های نظامی

و امنیتی با همسایگان و متحدان یک راه غیرمستقیم برای ارتقای قدرت نظامی کشور خواهد بود و پیمان‌های دفاعی منجر به هم‌افزایی و بازدارندگی در برابر تجاوزات احتمالی دشمن می‌شود.

دستیابی به قدرت بازدارنده، دستور قرآن کریم است که می‌فرماید:

وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُوهُمْ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ^۶ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با دشمنان آماده سازید! و (همچنین) اسب‌های ورزیده (برای میدان نبرد)، تا به وسیله آن، دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید! و (همچنین) گروه دیگری غیر از اینها را، که شما نمی‌شناسید و خدا آنها را می‌شناسد! و هر چه در راه خدا (و تقویت بنیه دفاعی اسلام) انفاق کنید، به‌طور کامل به شما بازگردانده می‌شود و به شما ستم نخواهد شد» (انفال، ۶۰).

امام خامنه‌ای بر اساس آیه شریفه بر توان دفاعی تأکید کرده است که «اگر چنانچه دشمنی به شما حمله کرد، شما بر اثر کمبود امکانات، کمبود سلاح و مهمات، کمبود آمادگی، خسارت تحمّل نکنید، که خسارت شما خسارت ملت است، خسارت شما خسارت اسلام است» (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش جمهوری اسلامی ایران: ۱۳۹۴/۱/۳۰). ایشان سال‌ها قبل تصریح داشته که ممکن است ملت عزیز ایران سال‌ها مورد تهاجم دشمن قرار نگیرد، اما این نباید موجب کاهش آمادگی‌ها شود و هر چه در توان یک ملت است، باید آن را برای آمادگی در مقابل زورگویی و تجاوز و تحقیری که از سوی قدرت‌های ظالم پیش می‌آید، به کار بگیرد (بیانات پس از بازدید از ستاد فرماندهی نیروی زمینی سپاه: ۱۳۸۳/۱۲/۱۹). رهبر انقلاب در تبیین واژه قوه که مربوط به توان دفاعی است تأکید می‌کند که غفلت مطلقاً مورد قبول نیست و در جنگ بایستی دائماً بیدار و هوشیار بود؛ چون امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده است: «مَنْ نَامَ لَمْ يَتَمَّ عَنَهُ» و در تبیین واژه رباط الخیل و بهره‌مندی از ابزارهای پیشرفته تأکید می‌کند که ابزار بایستی پیشرفته، ناوابسته، متنوع و عملیاتی باشد (بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی:

۱۳۹۸/۷/۲۱). هم‌چنین ایشان در توضیح عبارت قرآنی «ترهبون به» به قدرت بازدارندگی اشاره می‌کند (بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه السلام: ۱۳۹۶/۲/۲۰) و البته «ترهبون» را فقط به معنای ترس دشمن نمی‌داند، بلکه به معنای ترس از هیبت مردان جوان، مؤمن، فداکار و پرانگیزه است که به خود جرأت تعرض ندهد (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین علیه السلام: ۱۳۹۸/۷/۲۱).

۴-۶. تجسس از مرکز فرماندهی دشمن

آیه شریفه قرآن می‌فرماید: «وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ: آنان مکر کردند، و خدا هم مکر کرد، و خدا بهترین مکرکنندگان است» (آل عمران: ۵۴). از آیه شریفه نکات بسیار مهمی در جنگ با دشمن به دست می‌آید که تیزهوشی و کسب اطلاعات از نقشه‌های دشمن یک از آنهاست؛ آن هم در جنگ ترکیبی که پیوسته نقشه‌های دشمن به تناسب موقعیت‌های گوناگون تغییر پذیر است. بنابراین حمله پنهانی به مرکز فرماندهی دشمن و تجسس و استفاده از عیون و چشمانی برای فهم مکر و حيله و سناریوی دشمن در جنگ ترکیبی لازم و ضروری است.

راهکار مذکور برگرفته از سیره و سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و امام علی علیه السلام است و در تاریخ اسلام نمونه‌هایی از نفوذ در خلال درگیری‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم با مشرکان به چشم می‌خورد که فرستادن افراد و گروه‌های تجسس از سوی آن حضرت برای شناسایی و گزارش اوضاع دشمنان از آن قبیل است (ذهبی، ۱۴۰۹ق: ۲، ۳۲. ابن کثیر، ۱۳۹۶: ۳، ۲۱۹). به‌عنوان نمونه چون پیامبر می‌دانستند مسلمانان از رومیان بیمناک بودند، گاهی دسته‌هایی از لشکریان اسلام را برای انجام عملیات ایذایی به مرز روم می‌فرستادند و با این کار آسیب‌پذیری رومیان را آشکار کرده و روحیه مسلمانان را تقویت می‌کردند. هم‌چنین رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم با مسلمانان منصرف سازد (پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه نت، مقاله راه‌های مقابله با جنگ روانی. طبری، ۱۳۷۸: ۲، ۵۷۸). امام علی علیه السلام هم به تبعیت از رسول خدا جاسوسان و مراقبانی داشت که اطلاعات و اخبار را از اردوگاه و جبهه دشمن به او می‌رساندند (سیدرضی، ۱۳۷۹: نامه‌های ۱۱ و ۳۳).

نفوذ سایبری به مرکز فرماندهی دشمن از آن جهت ضرورت می یابد که دشمن در جنگ ترکیبی با تمام شیوه های موجود عملیات روانی ایجاد نموده و پیوسته ناامیدی القا می کند و لذا برای برهم زدن سناریوها و استراتژی های دشمن، نه تنها دفاع ترکیبی در همه زمینه ها لازم است، بلکه تهاجم و به تعبیری نفوذ به مرکز فرماندهی دشمن لازم است و به تعبیر رهبر انقلاب «امروز نیز مقابله با تهاجم دشمن برای تحریف واقعیت ها، دستاوردها، پیشرفت ها و اقدامات حماسه آمیز نظام اسلامی، نیازمند یک حرکت دفاعی و تهاجم ترکیبی با محوریت فریضه فوری و قطعی جهاد تبیین است» (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۰).

۴-۷. برنامه ریزی و آینده نگری

قرآن پیوسته بر برنامه ریزی و آینده نگری تاکید داشته و عبرت گیری از گذشتگان یکی از آن کلیدواژه هاست. قرآن کریم می فرماید: «فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ: پس عبرت بگیرید ای صاحبان چشم» (حشر: ۲). همین عبرت گیری نشانه توجه به آینده است و مسئولان کشور نیز در مواجهه با جنگ ترکیبی دشمن نیز باید آینده نگری نمایند تا در آینده غافلگیر نشوند. آیات متعددی بر آینده نگری مسلمانان تصریح داشته اند؛ برای مثال وقتی قرآن کریم تاکید می کند که اگر مردم از رسول خدا و اولیای الهی تبعیت کنند، موفقیت آنها قطعی است، همین دال بر برنامه ریزی و آینده نگری بر حول محور ولایت است: «وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ: و کسانی که ولایت خدا و پیامبر او و افراد بایمان را بپذیرند، پیروزند؛ زیرا حزب و جمعیت خدا پیروز است» (مائده: ۵۶۹). حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله نیز بر همین امر دلالت می کند که فرموده: «اعْمَلْ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا، وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا: برای دنیایت چنان کار کن که گویی تا ابد زنده خواهی ماند، و برای آخرت چنان کار کن که گویی همین فردا می میری (مجلسی، ۱۴۰۳: ج ۴۴، ص ۱۳۹، ح ۶).

از برنامه ریزی و آینده نگری در جنگ های ترکیبی به سناریونویسی تعبیر می کنند و سناریو، روایت یا توصیفی نظام مند از سلسله رویدادهایی است که امکان دارد در آینده

رخ دهد. سناریو که چهره آینده محسوب می‌شود، پیش‌گویی نیست، بلکه گسترش تفکر در مورد آینده و عریض‌تر کردن طیف آلترناتیوهای است که می‌تواند مورد نظر باشد. به تعبیر دیگر سناریو، مجموعه امکاناتی است که به آینده مرتبط می‌شوند و چون آینده نامعلوم است، سناریو، اندیشیدن در مورد نامعلومی‌ها را می‌آموزد که چگونه باید اندیشید و ذهن را از فرض‌های امروزی به مسائل آینده سوق داد. البته توجه به این نکته لازم است که سناریوها، پیچیدگی‌های جهان واقعی را در نظر می‌گیرند و بینش‌های جایگزین در خصوص آینده را با ترتیبی منطقی از رویدادها بازنمایی می‌کنند. از این جهت، در فضای جنگ هیبریدی که دشمن با سناریوهای گوناگون به میدان آمده و بلکه برای آینده سناریونویسی و برنامه‌ریزی دارد، نظام اسلامی هم علاوه بر اینکه سناریوهای آنها را بر اساس بازخوانی برنامه‌های گذشته و حملات فعلی پیش‌بینی می‌کند، باید بر اساس مطالعات عمیق آینده‌پژوهی، سناریوهایی ترکیبی طراحی نماید تا در آینده دشمن را نسبت به مسائل گوناگون و در عرصه‌های مختلف غافلگیر نماید.

البته سناریوها باید به صورت نموداری، پویا و متحرک باشد و با توجه به موقعیت‌های مختلف، قابلیت انعطاف و تحول را داشته باشد تا تعیین آینده‌های مطلوب و مورد نظر ممکن و قابل دسترسی باشد و آمادگی لازم برای مواجهه با عدم قطعیت‌ها و موضوعات مبهم آینده مهیا باشد؛ چون در پارادایم نوظهور، تنها یک آینده وجود ندارد، بلکه آینده‌های متفاوت و بدیلی وجود دارند که هر یک از آنها می‌توانند محقق گردند. در پارادایم نوظهور می‌توان به آینده‌های متفاوتی فکر کرد که هر یک از احتمالی از وقوع بهره می‌برند و لذا برای هر سناریو، باید راهبردهایی تدوین گردد و زمان به کارگیری راهبردهای خاص هر سناریو معلوم شود تا با برنامه‌های نامشخص دشمن غافلگیر نشوند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

سالهاست آمریکا و برخی کشورهای غربی بر ضد ایران جنگ‌های ترکیبی به راه انداخته‌اند و جمهوری اسلامی ایران در حال دفاع هیبریدی از خود است؛ البته عملیات روانی علاوه بر این که همانند سایر ابزارهای جنگ ترکیبی، نقشی مستقل دارد، در عین حال به مثابه بازیکن

کلیدی در همه جای زمین حریف حضور دارد و به عنوان محور جنگ‌های ترکیبی در صدد القای ناکارآمدی نظام سیاسی، ایجاد ناامیدی در مردم، و ایجاد فاصله بین مردم و مسئولان است؛ لذا برای جلوگیری از چنین روندی، پژوهش حاضر درصدد آن بوده تا راهکارهای مقابله با عملیات روانی دشمن در جنگ‌های ترکیبی را بر اساس قرآن و حدیث و با نگاه به فرمایش‌های رهبر معظم انقلاب ارائه نماید.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که چون دشمن با ابزارهایی نظیر تهدید نظامی، تحریم اقتصادی، دیپلماسی و مذاکره، نفوذ سازمانی و سایبری، جنگ جمعیتی و بیولوژیکی و البته با عملیات روانی باعث یأس و دلزدگی مردم از نظام اسلامی می‌گردد، باید با راهکارهایی مبتنی بر همان ابزار به خنثی‌سازی فتنه‌ها و دشمنی‌ها اهتمام داشت و «پد واحد»، جهاد تبیین، تقویت سواد رسانه‌ای، مدیریت اقتصادی، تقویت بنیه نظامی و رزمایش‌های مختلف جهت بازدارندگی، تجسس از مرکز فرماندهی دشمن جهت خنثی‌سازی فتنه‌ها و دشمنی‌ها، برنامه‌نویسی و آینده‌نگری، راهکارهایی است که پژوهش حاضر بر اساس قرآن و احادیث و فرمایش‌های رهبری استخراج نموده است.

البته از آنجا که سناریوهای دشمن در جنگ‌های ترکیبی، پیچیده و غیرقابل پیش‌بینی است، بنابر تصریح رهبری درباره تهاجم ترکیبی، راهکارهای مربوطه زمانی موفقیت‌آمیز است که از موضع دفاع هیپیریدی نباشد، بلکه مبتنی بر تهاجم ترکیبی باشد تا عملیات روانی دشمن کارآیی چندانی نداشته باشد.

منابع

قرآن کریم.

- ابن کثیر، اسماعیل (۱۳۹۶ق)، السیرة النبویة، تحقیق: مصطفی عبدالواحد، بیروت: دارالمعرفة.
- ایزدی، فواد (۱۳۹۰)، ساختارشناسی و هدف شناسی دیپلماسی عمومی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در زمان جرج دبلیو بوش، مطالعات جهان، شماره ۱.
- آشنایی با انواع نفوذهای سایبری و راه‌های مقابله با آن، سایت پلیس فتا.
- آقابخشی، علی اکبر و افشاری‌راد، مینو (۱۳۸۶)، فرهنگ علوم سیاسی، تهران، چاپار.
- باصری، احمد و ابراهیم حاجیانی (۱۳۸۹)، کارکرد رسانه‌های ماهواره‌ای در تصویرسازی ذهنی مردم، مجله روان‌شناسی نظامی، دوره ۱، شماره ۴.
- پایگاه اطلاع‌رسانی امام خامنه‌ای.
- پایگاه اطلاع‌رسانی امام خمینی http://www.imam-khomeini.ir/fa/c78_87393/
- پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه نت، مقاله راه‌های مقابله با جنگ روانی.
- پاینده، ابوالقاسم (۱۳۸۳)، نهج الفصاحه، قم، انصاریان.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد (۱۴۱۰ق)، غررالحکم و دررالكلم، قم، دارالکتاب الإسلامی.
- جلالی، غلامرضا (۱۳۹۸)، پیروزی ایران در جنگ هیبریدی با استراتژی دفاع چندلایه، سایت خبرگزاری دفاع مقدس، ۱۴ / ۸ / ۱۳۹۸ کد: ۳۶۸۹۵۵.
- جنیدی، رضا (۱۳۸۹)، تکنیک‌های عملیات روانی و شیوه‌های مقابله، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۹)، تفسیرتسنیم، قم، اسراء، ج ۱۷.
- حری، عباس و نرگس نشاط (۱۳۸۱)، دائرة المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ج ۲.
- حسن زاده، اسماعیل (۱۳۸۹)، اقتصاد سیاسی نظامی‌گری آمریکا، تهران، نشر نی.
- ذهبی، محمد بن احمد (۱۴۰۹-۱۴۱۳)، تصحیح و تنظیم: عمر عبدالسلام تدمری، بیروت: دارالکتاب العربی.
- رمضانی، محمد جواد و حسین عساریان نژاد (۱۳۹۶)، بررسی روندها و عوامل تهدیدات نظامی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران، مجموعه مقالات دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در علوم انسانی، شماره ۸۸.

- ریاضی، وحید و دیگران (۱۴۰۰)، معرفی مؤلفه‌ها و ابزارهای جنگ ترکیبی آمریکا علیه ج.ا.ایران، راهبرد دفاعی، ۱۴۰۰، شماره ۷۳.
- ستاری خواه، علی و همکاران (۱۳۹۵)، ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده‌ی احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، آینده‌پژوهی دفاعی، دوره ۱، شماره ۱.
- سلگی، محسن (۱۴۰۰)، نفوذ چیست، نفوذی کیست، سایت خبری تحلیلی الف.
- طبری (۱۳۷۸ق)، تاریخ طبری، بیروت، دارالتراث، ج ۲.
- کلانتری، فتح‌الله (۱۳۹۵)، تدوین راهبردهای جنگ احتمالی آینده با تأکید بر اجرای جنگ هیبریدی، آینده‌پژوهی دفاعی، شماره ۲.
- کوچکی بادلانی، سجاد (۱۳۸۹)، بررسی و شناخت تهدیدات ترکیبی از منظر جنگ مدرن، مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۴۰.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق)، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم‌السلام، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- محمدی ری‌شهری، محمد و همکاران (۱۳۹۰)، دانشنامه قرآن و حدیث، ج ۳، قم، دارالحدیث.
- مرادیان، محسن و سعید صادقی گوغری (۱۳۹۲)، آینده‌پژوهی تهدیدات نظامی آمریکا علیه ج.ا.ایران، امنیت پژوهی، شماره ۴۳.
- مطهری، مرتضی (بی‌تا)، مجموعه آثار، ج ۱ و ج ۱۷.
- نظریه تهدید اقتصادی، پایگاه اطلاع‌رسانی پدافند غیرعامل؛ پایداری ملی، ۱۳۹۴/۴/۱۵، کد خبر: ۱۴۹۹۲.
- الوانی، سیدمهدی (۱۳۸۶)، مدیریت عمومی، تهران، نی، ۱۳۸۶.
- الیاسی، محمدحسین (۱۳۸۲)، عملیات روانی رسانه‌ای برای کنترل اذهان، پژوهش و سنجش، شماره ۳۴.

<http://www.asipress.ir/vdcbawb9.rhb0spiuur.txt>

<http://www.financialexpress.com/article/economy/barack-obama-promises-to-keep-pressure-on-iran-over-nuclear-deal//123050>